

Musa Anter: ÇÜNGÜŞ'DE ERMENİ KATLIAMI VE GÜLLÜ AĞA

Posted on 12/03/2015

Çüngüş acayip bir yerdir. Volkaniktir, dağlıktır. Eski eserlerle doludur ve de çok acılı hatıraları vardır. 1954'de seçim propagandası için Yusuf Azizoğlu, Mustafa Ekinci, gazeteci olarak ben ve diğer partililer Çüngüş'e gittik. Haliyle Güllü Ağalara (ki şimdi Güldoğan soyadını almışlar) gittik. Bizzat Güllü Ağa'nın oğlu Mustafa Bey bizi ağırladı. Malum eski seçimlerde meydanlarda halkı kandırmaya lüzum yoktu. Yerine göre ya şeyh, ya ağa ya da patron bu işleri ayarlardı. Bizim Çüngüş'te Mustafa Bey'i görmemiz kafi idi. Gerisini o ayarlayacaktı. Mustafa Bey, görmüş geçirmiş adamdı, Ricam üzerine bize Çüngüş'ün turistik yerlerini gezdirdi. Büyük ve havalı bir Ermeni kilisesinin harebesi kalmıştı. Sonra Ermeniler zamanından kalma büyük ve tabii haraf dabağhanelere vardı. Mustafa Bey'in dediğine göre Çüngüş'te işlenen çeşit çeşit deri ve kösele Hindistan ve Amerika'ya kadar satılıyormuş.

Çüngüş çok mamur bir kasaba imiş ama Ermeniler hem çoğunlukta ve hem de yöreye hakim imişler. Çevrede iki-üç Ermeni köyü varmış ki nüfusları 3-4 bin kişi imiş. Çüngüş'ün içinde de altı bin kişi yaşarmış. Tüm sanat ve ticaret Ermenilerin elinde imiş.

Dağ yamaçlarını bize gösterdi Mustafa Bey. Ermeniler zamanında hepsi üzüm bağı, badem, incir ve armutmuş. Fakat şimdi tüm setler yıkılmış, erozyon da toprağı silip süpürmüş, ne bağ kalmış ne badem. Bakımsızlıktan tam bağ, dağ olmuş. Hatta dağ da değil kaya olmuş.

Sonra Mustafa Bey bizi Çüngüş'ten iki kilometre uzakta olan bir volkan kraterine götürdü. Adı, du deng idi. Adı da şurdan geliyormuş: İçine bağırınca aynı ses sana aksediordu. Denedim, aynen öyle idi. Malum, du deng, Kürtçede "iki ses" demektir. O kadar derin ki içine taş attım, sesi duyulmadı. Kışın içine bir dere akıyormuş. Derenin suyu 10 kilometre

uzaklıktaki Fırat nehrine karışıyormuş.

Mustafa Bey, izahlarının hoşuma gittiğini görünce, yaşlı olmasına rağmen çoştı. Diyarbakır'a kadar bizi yolcu etti. Aynı arabada yan yana oturduk ve bana bir öyküsünü anlattı. Kızıl saçlı Efendi Memet adındaki o vakit genç olan oğlu da bu öykünün şahididir. İnşallah Memet Güldoğan Bey hayattadır ve bu yazıları okur.

Şimdi Mustafa Güldoğan bey anlatıyor:

"Efendim o vakit Çüngüş'te iki ağa vardı. Müslümanların ağası babam Güllü Ağa idi. (Burada sözünü kestim, 'Efendim Müslüman ve Türklerde ağa yok, yoksa baban Kürt müydü?' Güldü ve 'Karıştırma Anter!' dedi.) Ermenilerin büyüğü de Kirkor Efendi idi. Babam, Ermeni üstünlüğünden çok rahatsız oluyordu. Derken 1. Dünya Harbi koptu. O vakit Çüngüş kaza, Bakırmaden mutasarrıf ve Diyarbakır da vilayet idi. Diyarbakır valisi meşhur İttihatçı Doktor Reşit idi. Ermenilerin tehciri için ferman çıkarmıştı. Her yerde Ermeniler toplu halde şuraya buraya sürülüyordu. Gerekli müstahaklarını buluyorlardı. Ancak Çüngüş bölgesinde kuvvetli oldukları için kimse onlara dokunamıyordu. Nihayet babam, mutasarrıf ve vali Dr. Reşit Bey şöyle bir plan hazırladılar. Bugün özel idare dediğimiz teşkilatın seçimini yaptılar. Bile bile hep Ermeniler seçtik. Ondan sonra Kirkor Efendi, beş Ermeni büyüğü daha ve tabii seçkin yirmi Ermeni genci de muhafız olarak mazbatalarını almak için Maden'e gittiler. Resmi muamele bitti. Mutasarrıf onları tebrik etti. Ve onlardan şu ricada bulundu: "Kirkor Efendi, Dr Reşit Bey sizi çok görmek istiyor. Bu vesile ile hem ziyaret edersin ve hem de teşekkür edersin." Kirkor Efendi teklifi masul buldu. Tüm kafilesiyle Diyarbakır'a hareket etti. Tabii o vakit araba yok, atla gidiliyordu. Yanlarında güya muhafız zaptiyeler yani jandarmalar vardır. Bunlar Diyarbakır'ın Seyrantepe mevkiine gelince, bunların yüzünü Siverek yoluna çeviriyorlar. Ve daha önce alınan tedbirle, bugün Pirinçlik dediğimiz yere gelince, hepsi aniden kurşuna diziliyor. Çüngüş kaldı mı başsız! Ondan sonra her gece, kapsülsüz bir dizi bomba ve fişek ve patlamaz tüfekler Ermeni ileri gelenlerinin evine bırakılıyordu ve sanki aramada bu silahlar orada bulunmuş gibi, seçme Ermeniler o

gördüğümüz kilisede hapsediliyordu. Gece olunca bunlar alınır, diri diri du deng'e atılırlardı. Beş on gün içinde Çüngüş'te Ermenilerin beli kırıldı. Ondan sonra tüm Ermenileri şehirden çıkarıp hepsini du deng'e attık. Ancak Kirkor'un güzel bir kızı vardı. Babam onu öldürmedi, bana aldı. Bir gün du deng'in önünden gidiyorduk, aniden arkamdan attan atladı ve du deng'e doğru koştu. Zor yakaladım. "Ne yapıyorsun kız?" dedim. "Ne yapacağım! Annemin, babamın yanına gideceğim!" dedi. Fakat çok yaşamadı. Bir yıl içinde verem oldu ve öldü. Biz bunları du deng'e atarken, du deng'in kenarında içerlek bir yer vardı. Demek üç-beş sportmen Ermeni oraya girmeyi becermişler. Zaten babam du deng'in önünde nöbetçi bekletiyordu. Gece olunca nöbetçiler bir sesler duymuşlar. Meğer gençler çıkıp kaçmak istiyorlarmış. Tabii derhal nöbetçiler onları da geberttiler... Bak Anter, enteresan bir olay daha vardır. İstersen onu da anlatayım."

"Hay hay!" dedim.

"Efendim malum kefere (kafirler) zengin adamlardı. Babam üst başı onların olsun diye, bunları öldürmek için adamlarına bölüyordu. Bir gün adamlarımız, "Seninki çoktur, benimki azdır" diye silahlı kavgaya giriştiler. Babam zor bela olayı önledi. Hani derler ya, koyun can derdinde, kasap et derdinde. Kimse adamların ölümünü düşünmüyordu, elbiseleri için kavgaya ediyorlardı."

Dedim ya, hatıralarımda iç açıcı hiçbir şey bulamazsınız.

İşte bu öykü de böylece burada bitsin. Çünkü elimden geldiği kadar da olayı sansür ettim.

Kaynak: Musa Anter / Hatıralarım Cilt 2 - Yön Yayınları (syf. 110-113)

Musa Anter